

SABANCI UNIVERSITY
FACULTY OF ARTS AND SOCIAL SCIENCES

2017

Meclislerde Cinsiyet Eşitsizliği ve Yolsuzluk İlişkisi

TÜRKİYE-İSVEÇ KARŞILAŞTIRMASI
SEMIH ÖZSOY-EZGİ AKTUĞ

İçerik

İçerik	2
Giriş	3
Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	4
Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımı	4
Kadın Adayları Destekleme Derneği ve Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımı	7
Dünyada ve Avrupa'da Kadınların Siyasete Katılımı	11
İsveç'te Kadınların Siyasete Katılımı	13
Yolsuzluk	16
Tanım Eleştirileri ve Kültürel Açıdan Yolsuzluk	17
Yolsuzluğun Nedenleri	18
Siyasal Yolsuzluk	19
Yönetmel Yolsuzluk	19
Maddi Çıkar Karşılığı Yolsuzluk	19
Türkiye'de Siyasal Yolsuzluk	23
Türkiye'de Yolsuzluk Algısı	24
Dünya Geneline Yolsuzluk	27
İsveç'te Yolsuzluk ve Yolsuzluk Algısı	28
Yolsuzlukla Mücadele Önlemleri ve Yöntemleri	30
OKUMALAR	32
Gender and Corruption	32
Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited	32
YÖNTEM	33
Türkiye Uluslararası Şeffaflık Derneği ile Görüşme	34
KA.DER ile Görüşme	35
İsveç Uluslararası Şeffaflık Derneği ile Görüşme	36
Riksdagen Milletvekilleri ve Serkan Köse ile Görüşme	36
SONUÇ	39
KAYNAKÇA	41

Abstract

This project focuses on two problems which are gender inequality in the parliaments and political corruption and the relationship between these two. According to some studies when representation of women in parliament increases, the level of corruption will be reduced and statistics show that countries who have higher representation of women in the parliament have higher levels of corruption or vice versa. Sweden and Turkey were taken as samples to compare and find out if there is a relation between gender inequality in the parliaments and corruption since these two countries are quite different in these two issues statistically. Even though there seems to be a relation between gender inequality in the parliament and corruption, all the readings, searches and interviews show that the main factor that affects the decrease of corruption is more egalitarian and fair system not only gender inequality.

Giriş

Dünyada, özellikle Türkiye'de ciddi oranda görülen cinsiyet eşitsizliğinden, kadının birçok alanda ama özellikle iş hayatında ve siyasal alanda ikinci plana atılmasından duyduğumuz rahatsızlık ve ülkemizde geçmişten beri süregelen ancak son zamanlarda artış gösteren yolsuzluk olaylarını göz önünde bulundurarak ikisinin arasında bir bağlantı olup olmadığını merak ettik. Bundan dolayı meclislerinde cinsiyet eşitsizliği oranı düşük ve aynı zamanda yolsuzluk oranında düşük olduğu İsveç ile hem meclislerinde cinsiyet eşitsizliği oranı hem de yolsuzluk oranının yüksek olduğu Türkiye'yi karşılaştırıp bu iki ülkedeki verilere dayanarak cinsiyet eşitsizliği ve siyasal yolsuzluk arasında bir korelasyon olup olmadığını bulmak

istedik.

Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Cinsiyet, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri, toplumsal cinsiyet ise toplumun verdiği roller, görev ve sorumluluklar, toplumun bireyi nasıl gördüğü, algıladığı, beklentileri ile ilgili kavramlardır. Toplumsal cinsiyet eşitliği toplumu oluşturan kadın ve erkeklerin cinsiyetleri, cinsel kimlik ve cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmadan eşit hak, fırsat ve olanaklara sahip olmaları gerekliliğini ifade eder. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bireylerin yalnızca cinsel kimlikleri sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmalarını, siyasal, ekonomik, toplumsal haklarından yararlanamamalarını ifade eder. Ne yazık ki günümüzde hala tam bir toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamamış durumdadır bunu özellikle iş hayatında ve siyasal alanda fazlasıyla görmekteyiz. İş hayatında kadın eskiye nazaran daha çok yer alsa da ne yazık ki yaptığı için karşılığını erkeklerle eşit oranda alamamaktadır ya da üst düzey pozisyonlarda kendine yer bulamamaktadır. Aynı şekilde devletlerin karar mercii olan meclislerde de kadın temsil oranı erkek temsil oranına göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu oran ülkeden ülkeye farklılık gösterse de kadınlar siyasette ikincil durumda kalmaktadır.

Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımı

Türkiye'de kadınlar birçok alanda varlıklarını kanıtlamış olsa da iş hayatında ve siyasal alanlardaki üst düzey pozisyonlarda ne yazık ki hala ciddi bir cinsiyet eşitsizliği mevcut. Konumuzla bağlantılı olarak kadının siyasetteki yerine bakacak olursak Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi Atatürk Devrimlerinin bir parçası olarak gerçekleşti ve

bu bağlamda ilk olarak kadınlara belediye seçimlerinde seçme seçilme hakkı 3 Nisan 1930 yılında, milletvekili seçme ve seçilme hakkı 11 Aralık 1934 yılında verildi. Kadınların katıldığı ilk genel seçim 1935 yılında gerçekleşti ve bu seçim sonucunda 18 kadın milletvekili seçildi. Bu gelişme Türkiye'deki kadınlar için sevindirici ve umut verici bir başlangıç olsa da istatistiklere baktığımızda ne yazık ki kadın temsil oranı beklenen düzeye günümüzde dahi ulaşamadı.

<i>SEÇİM YILI</i>	<i>PARLAMENTO DAKİ MİLLETVEKİLİ SAYISI</i>	<i>KADIN MİLLETVE KİLİ SAYISI</i>	<i>KADIN ORANI (%)</i>
<i>1935</i>	395	18	4.6
<i>1943</i>	435	16	3.7
<i>1950</i>	487	3	0.6
<i>1957</i>	610	8	1.3
<i>1965</i>	450	8	1.8
<i>1973</i>	450	6	1.3
<i>1991</i>	450	8	1.8
<i>1999</i>	550	22	4.2
<i>2002</i>	550	24	4.4
<i>2007</i>	550	50	9.1
<i>2011</i>	550	79	14.3

Tarih: 12 Haziran 2011

Yukarıda gördüğümüz tabloda, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinden sonra gerçekleşen ilk iki seçimde yaklaşık olarak %4'lük bir temsil oranı varken 1950 yılından başlayarak 1991 yılına kadar gerçekleşen 5 genel seçimde kadınların temsil oranında başlangıca göre ciddi bir düşüş gözlemlenmiş. 1999 seçimlerinden itibaren gitgide artan kadın temsil oranı 2011 yılında 79 kadın milletvekili ile %14'e ulaşmıştır. Güncel durumda ise 89 milletvekili ile %18'lik bir oran mevcuttur. Türkiye İstatistik Kurumunun son verilerine göre nüfusun %49.8'i kadınlardan oluşmaktayken toplum ve bireyi ilgilendiren önemli kararların alındığı millet meclisinde kadın oranının bu denli düşük olması demokratik sistemin işlemesi gerektiği gibi işleyememesine sebebiyet verebilecek durumdadır. Son zamanlarda çeşitli sivil toplum örgütlerinin ve siyasi partilerin çalışmalarıyla kadın temsil oranı arttırılmaya çalışılsa ve bir nebze başarı elde edilse de kadın temsil oranı olması gerekenin fazlasıyla altındadır. Bu durumu diğer ülkelerle karşılaştıracak olursak bu rakamların oldukça düşük olduğunu anlayabiliyoruz.

Kadın Adayları Destekleme Derneği ve Türkiye'de Kadınların Siyasete Katılımı

Kadın temsil oranı alanında mevcut durumu değerlendirmek, nedenlerini ve sonuçlarını görmek, yapılan çalışmaları öğrenmek adına KA.DER (Kadın Adayları Destekleme Derneği) ile bir görüşme gerçekleştirdik.

Türkiye kadın hakları ile bağlantılı olarak uluslararası birçok sözleşmeye imza atmış olsa da (Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Avrupa Konseyi “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, AB, ILO, OECD, AGİT gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyeleri, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonu, Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planı) Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurumu 2016 verilerine göre Türkiye 144 ülke arasında 130. sırada. Ekonomiye katılım ve olanaklar alt endeksinde 129., İş gücüne katılım alt endeksinde 130., eşit işe eşit ücret alt endeksinde 98. sırada yer alıyor. 2016 yılı itibariyle, yüzde 31,316 ile OECD ülkeleri arasında kadın istihdam oranı en düşük ülkeyiz (OECD ortalaması yüzde 58,2). G20 ülkeleri arasında kadınların işgücüne katılım oranında Suudi Arabistan'dan sonra sondan ikinci sırada yer alıyor.

Bunun sebeplerinin ne olabileceği hususunda ise belli iş ve mesleklerin kadınlara uygun görülmemesi, görev dağılımında adil davranılmaması, ekonomik kriz dönemlerinde önce kadınların işten çıkarılması, özellikle kayıt dışı sektörde ücretlerin düşük tutulması gibi sebepleri sayabiliriz. Bunun sonucu olarak kadınlar daha düşük ücretli ve daha düşük statülü

işlerde çalışmaya razı oluyor ya da çalışma yaşamlarını kısa sürede bitiriyorlar. Aynı zamanda ev, çocuk, yaşlı bakımı gibi yükümlülüklerin genellikle kadınlara yüklenen sorumluluklar olması da kadınların ev ve iş yaşamını uzlaştırma konusunda sıkıntı yaşamasına sebep olduğu için bu durumu tetikliyor. Bunun yanı sıra, Türkiye’de hala köyden kente yoğun bir göç var. Köyde iş gücünde yer alan kadın, kentte yeterli eğitim ve mesleki beceriye sahip olmadığı için iş piyasasına giremiyor. İş gücüne katılmayan kadınların büyük bölümü bunun nedeni olarak “ev kadını” olmalarını gösteriyor. Gelir azlığı nedeniyle çalışmak zorunda olanlar ise sosyal güvencesiz düşük gelirli işlerde istihdam ediliyor.

Kadınlar iş hayatında olduğu gibi siyasal alanda da ne yazık ki ikincil durumda yer alıyor. Bunu durumu etkileyen birçok faktör ve bunların başında “cinsiyete dayalı iş bölümü” geliyor. Cinsiyetçi bakış açısı erkekler ile kadınlara farklı toplumsal roller çiziyor. Kadınlara çizilen roller genellikle “ev içi işlerle” ilgili olmasına karşın erkeklere çizilen roller “ev dışı işlerle” ilgili oluyor.

Bu cinsiyet rolleri nedeni ile kadınlar ve erkekler farklı işler yapıyor. Kadınlar genellikle “anne/eş” rolünün gereğini yerine getiriyor, ev içi işler ile çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi sorumlulukları üstleniyor. Kadınların yaptıkları işler “özel” yaşam alanında, yani toplumun “ortak” yaşamının dışında görülüyor; bu nedenle de kamuyu ilgilendirmeyen, diğer deyişle “apolitik” bir dünyaya ait olarak tanımlanıyor.

Cinsiyete dayalı iş bölümü gereğince, erkeklerin çalışma alanları ise “evin dışı” olarak kabul ediliyor. Erkeklerin var oldukları alan “kamusal alan” olduğu için yetki karar alma mekanizmaları onların hakimiyet alanı olarak görülüyor.

Cinsiyete dayalı iş bölümü sonucu kadınların toplumsal yaşam deneyimleri aile ve yakın

çevresiyle sınırlı kalıyor. İş bölümü, kadınların karar alma süreçlerinden ve mekanizmalarından dışlanmasını “doğal” hale getiriyor. Kadınların geleneksel cinsiyet rolleri ile siyasetin bağdaşmayacağına ilişkin var olan düşünce yapısı kadınları engelliyor.

Ataerkil yapılanma ve buna bağlı erkek egemen ideoloji, kadınlar tarafından da büyük ölçüde içselleştirdiği için cinsiyete dayalı iş bölümü devam ediyor. Böylece kadınlar siyasi yarışın dışında kalıyorlar.

Diğer bir faktör toplumsal yaşamın sunduğu olanaklardan kadınlarla erkekler eşit düzeyde faydalanamıyor olması. Başta okur-yazarlık olmak üzere, eğitimin her kademesinde kadınlar “eğitim olanaklarından” erkeklere oranla daha az yararlanıyor, yaşam standartlarını yükseltecek bilgi ve deneyime yeterince sahip olamıyorlar. Kadınların istihdam piyasasına erkeklere nazaran çok daha düşük oranda katıldıkları için ortalama gelir düzeyleri de neredeyse erkeklerin dörtte biri kadar. Kadınların çalışma yaşamına katılımlarının düşük olması nedeniyle ekonomik olanaklarının yeterli olmaması, eğitim düzeylerinin yetersizliği kadınların siyasal katılımını engelleyen faktörler arasında yer alıyor.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de mevcut siyasal yaşama ilişkin kurallar erkeklerin normlarına göre şekillenmiş durumda. Toplum tarafından erkeklere uygun görülen “para kazanma, güçlü olma, rekabet” gibi cinsiyet rolleri, erkekler tarafından siyasete taşınıyor. Siyasetin işleyişindeki baskın değerler “başarma, boyun eğdirme, yönetme, güçlü olma” şeklinde sayılabilir. Hayatı boyunca kendisinden çok çocuklarını ve ailesini düşünmek, başkalarının gereksinimlerine duyarlı olmak için eğitilen kadınlara siyasetin kuralları ve değerleri yabancı geliyor. Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı olan kadınlar erkeklerle eşit koşullarda yarışmaya çağırılıyor. Bu söylem gereğince, kadınların siyasette başarılı olmak için erkekler gibi gece-gündüz çalışması, rekabetten ve mücadeleden korkmaması, kendini

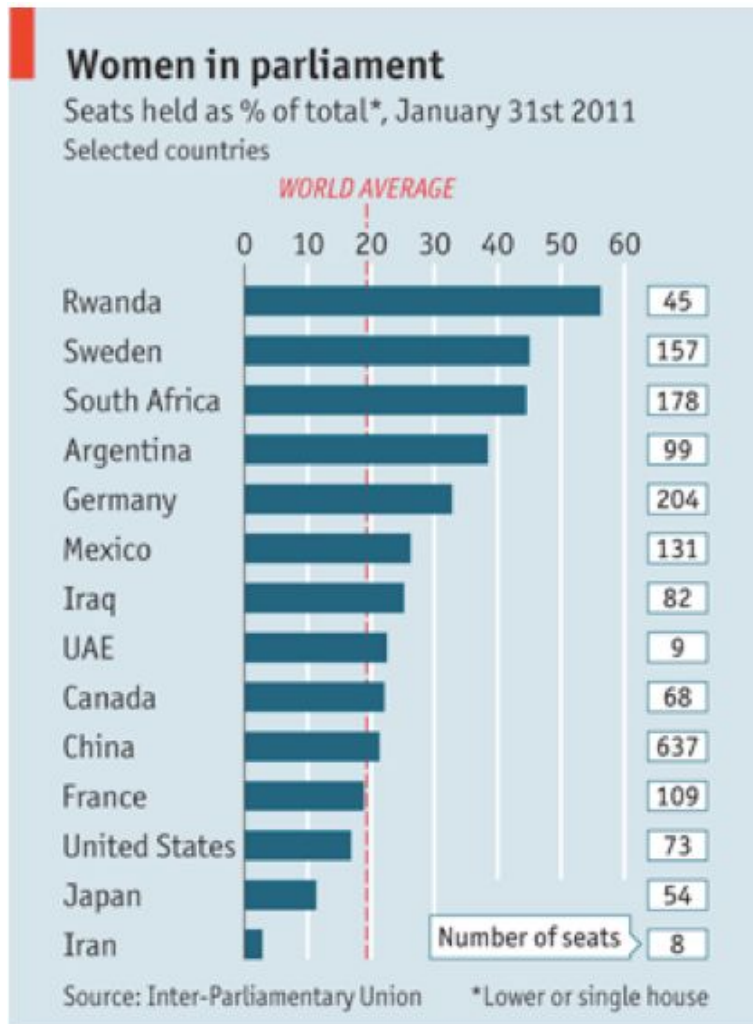
savunabilmesi, gerektiğinde saldırabilmesi ve savaşabilmesi gerekiyor. Bunu başarabilen kadın sayısı ise son derece az. Geri kalan kadınlar içinse siyaset ‘kirli’ ve ‘erkek işi’ bir uğraş. Siyasi partilerin benimsediği ideolojiler, onların iktidara gelmesiyle birlikte ulusal politikalara yansıyor. Farklı ideolojik görüşlere sahip siyasi partilerin kadınların siyasal temsiline bakışı farklılık gösteriyor, bu durum kadının siyasal katılım düzeyini etkiliyor. Sağ, muhafazakar partilerin ideolojik bakışları kadınları öncelikle aile kurumu içinde eş ve anne olarak tanımlayan aile merkezli anlayışa dayanıyor. Bu partiler kadınların aile ile ilgili toplumsal ilişkiler alanı dışındaki yaşam alanlarına katılım sorunlarına karşı duyarsız kalıyor. Kadınların siyasal katılımlarına “aile içi rollerle uygun olması, geleneksel cinsiyet rollerinde değişime yol açmaması” ön kabulüyle sıcak bakıyor. Dinsel temelli siyasi partiler ise kadınların aile içi rollerini ön plana çıkardıklarından, siyasal katılıma ilişkin konuları gündemlerine almıyorlar. Sol partiler, kadın-erkek eşitliğini ideolojik kimliklerinin bir parçası olarak her zaman vitrinde tutuyorlar. Kadınların siyasal yaşama ve kararlara katılımı, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi konularını sahipleniyorlar. Eşitsizlik sorununun ancak kolektif çözümler üretilerek ve devlet aygıtları aracılığıyla siyaset alanına müdahale edilebilecek politikaların geliştirilebilmesi yoluyla çözümlenebileceğine inanıyorlar. Bu nedenle “fırsat önceliği” ve “kota” politikalarını eşitlik yolunda önemli politikalar olarak görüyorlar. Ancak onlarda da kadınlar sağ partilerdeki gibi “var olma” sorunu yaşıyor.

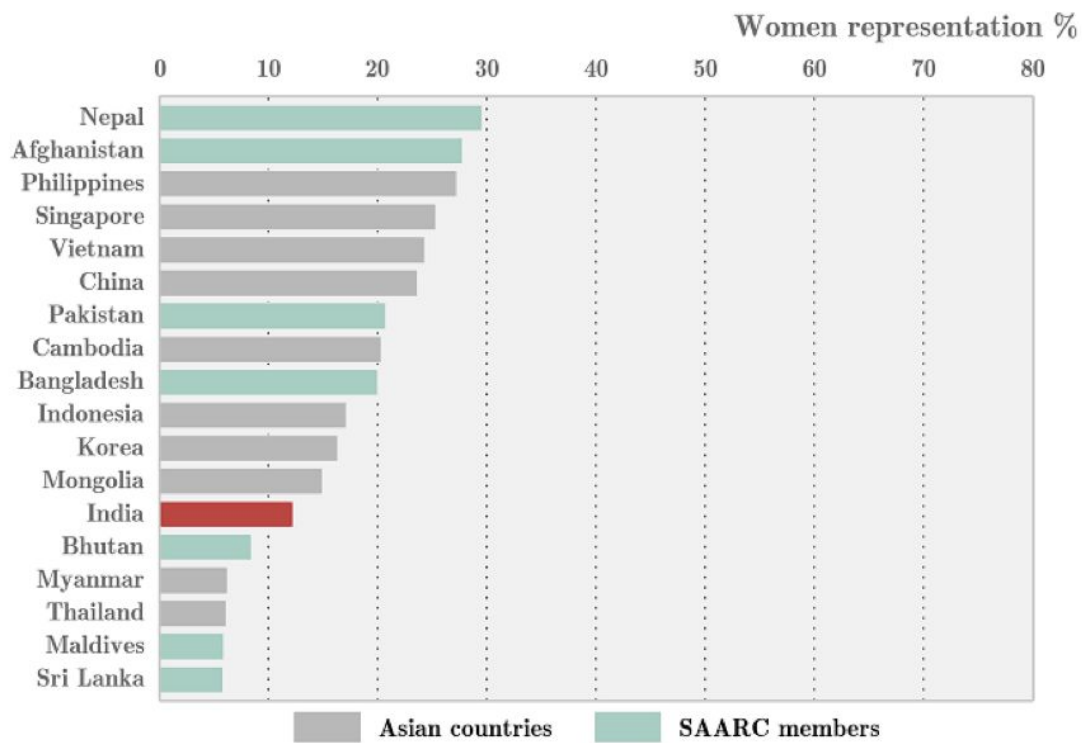
KA.DER örgüt olarak bu konuda birçok çalışma ve proje yürütüyor. Bunlara örnek olarak “Kadınların Siyasete Katılımının Artırılması Eğitimleri, Kadınlar için Siyaset Okulu Projesi, Kadın Yurttaşların Güçlendirilmesi Projesi, Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyo'nun kurulması” gibi çalışmalar sayılabilir. Bunun yanı sıra KA.DER aday kadınlara eğitimler,

basın toplantıları, aday tanıtımları vb. şekilde destek ve yardımcı oluyor.

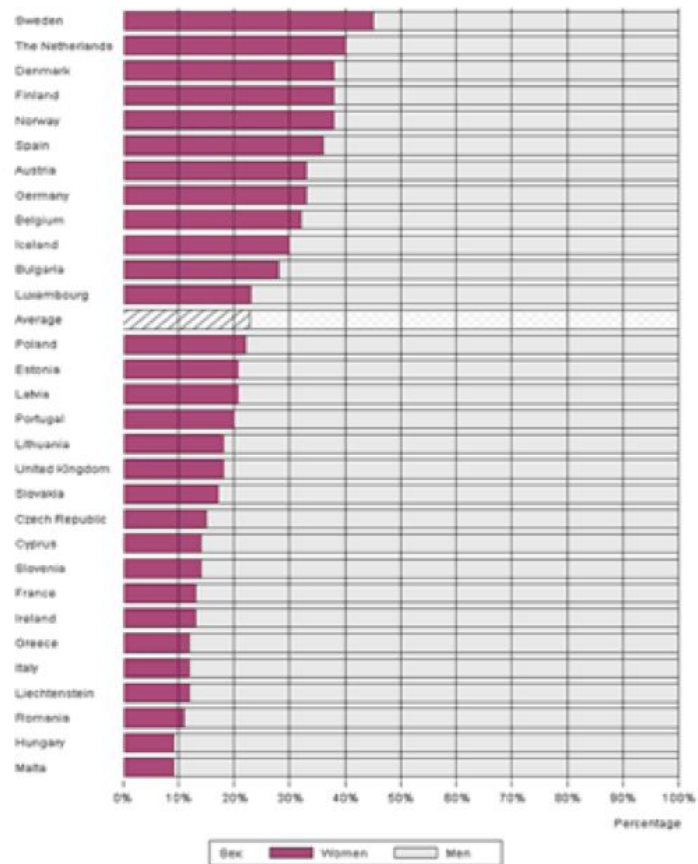
Ne yazık ki yapılan çalışmalara rağmen temsil oranı beklenen düzeyde değil. Kadınların siyasete girmesinin önündeki engeller kalkmadıkça, temsil oranı artsa da bu artış istenen hızda ve seviyede olmayacak. Sivil toplum kuruluşları siyasette kadınların daha fazla yer alması için farkındalık çalışmaları, eğitimler, lobi çalışmaları yapsalar da devletin ve toplumun yapısını değiştiremiyorlar. Bu değişim için KA.DER öncelikle siyasi partilerin ve siyasi iktidarların “samimiyetle” çaba göstermesi gerektiğini vurguluyor.

Dünyada ve Avrupa'da Kadınların Siyasete Katılımı

President and members of the lower/single houses of the national/federal parliament

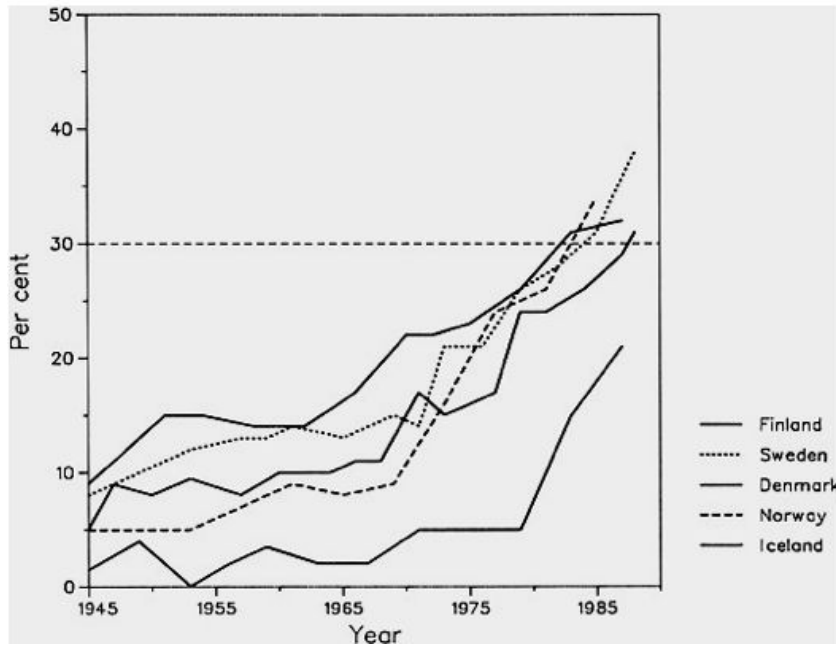

Source: European Commission, DG GMP, Database on women and men in decision-making

Yukarıdaki grafiklerde bazı ülkelerin kadın temsil oranlarını görüyoruz. Kadın temsil oranında dünya ortalaması %20 civarında ve ortalamaya bakacak olursak dünya genelinde de kadın temsil oranı fazlasıyla düşük ve meclisteki cinsiyet eşitsizliği bir hayli yüksek. Genel olarak kadın temsil oranı çoğunlukla ülkelerde erkek oranından az olsa da kadın-erkek temsil oranlarının birbirine yakın olduğu birkaç ülke bulunmakta; Ruanda, İsveç, Finlandiya, Norveç.. Bu verilere baktığımız zaman temsil oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında İskandinav ülkelerinin bulunduğunu görüyoruz. İskandinav ülkelerinde özellikle İsveç'te temsil oranının Türkiye'nin aksine bir hayli yüksek olması nedeniyle karşılaştırma yapabilmek adına İsveç'i tercih ettik.

İsveç'te Kadınların Siyasete Katılımı

İsveç'te kadınlar seçme ve seçilme hakkını 1919 yılında kazandı ve ilk kez 1921 yılında seçimlere katıldı. Kadınların katıldığı ilk seçimde 5 kadın %1.3 oranla mecliste yer buldu.

Yukarıdaki grafikte İsveç meclisindeki ve diğer İskandinav ülkelerinin kadın temsil oranının yıllara göre değişimini görüyoruz. Görüldüğü üzere kadın temsil oranında hızlı bir artış var. Günümüzde ise İsveç %43.6 kadın temsil oranı ile kadın temsil oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında yer alıyor.

Genel olarak baktığımızda İsveç cinsiyet eşitliğinin en yüksek olduğu ülkeler arasında yer alıyor. Hatta 2008 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporuna göre cinsiyet eşitliği konusunda lider ülkelerden biri. İsveç geçmişten günümüze cinsiyet eşitliğini sağlamak ve arttırmak adına birçok çalışmada bulundu, bulunuyor. İsveç'te bu konudan sorumlu bakanlar ve devlet organları bulunmakta; Toplumsal Cinsiyet Dairesi, Eşit Fırsatlar Komisyonu vb. gibi... Bu devlet organları, siyasal partiler ve sivil örgütlerle birlikte toplumsal, siyasal vs. her alanda cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışıyor. Bununla bağlantılı olarak eğitimde, anaokulundan başlayarak üniversiteye uzanan eğitim süresince her çocuğun cinsiyet gözetmeksizin aynı haklardan ve şartlardan yararlanılması için ekstra çaba göstermektedir. Bu doğrultuda kız çocuklarının hem eğitim hayatında daha başarılı olduğu gözlemlenmiş hem de lisans ve lisans üstü eğitimlerde kadın oranı bir hayli arttırılmıştır.

Aynı şekilde iş hayatında da kadın ve erkek eşitliğini sağlamak adına Ayrımcılık Yasasında iş yerlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği hususuna yer verilmiştir. Buna göre iş verenler toplumsal cinsiyet eşitliğini aktif olarak desteklemeleri ve bunun için belirli hedefleri izlemeleri gerektiği belirtilmiş ve bireylerin iş yerinde uğradıkları tacizleri soruşturmak ve bunlara karşı önlem almak gerektiği vurgulanmıştır. İsveç'te eşit işte çalışan kadınların aynı işte çalışan erkeklerin maaşının %93ü kadar ücret aldığı belirlenmiştir. Ancak diğer farklılıklar çalışılan sektöre, tecrübeye, konumlarına ve yaşlarına bağlı olarak açıklanabilir.

Buna bağlı olarak üst düzey pozisyonlarda çalışan kadın oranı giderek artmaktadır. Özel şirketlerde yönetici konumunda olan kadın oranı 1990 yılından bu zamana %17 artarak %26 oranına çıkmıştır. Kamu sektöründe bu artış daha yüksektir. Kamu sektöründe çalışanların %52'si kadındır.

Toplumsal hayat, eğitim ve iş alanında yapılan bu çalışmaların ve bu çalışmaların yasalarla denetleniyor oluşu beraberinde siyasal alanda da daha eşitlikçi bir sistemin sağlanmasına yol açıyor. Bu alanda da kadınların siyasete aktif olarak katılımını sağlamak için öncelikle İsveç Demokrat Partisi kendi bünyesinde bir cinsiyet kotası uygulamaya başlamış. Buna göre parti listeleri %50 erkek %50 kadın ve fermuar şeklinde hazırlanıyor. Bu kota daha sonra kaldırılmış olsa da Demokrat Parti başta olmak üzere hemen hemen tüm partiler, parti listelerini buna göre hazırlıyorlar. Bu da kadınların meclisteki oranını arttıran faktörlerden biri.

KA.DER de Siyaset Okulları kapsamında İsveç'te İsveç Çalışma Ziyareti gerçekleştirmiş ve mecliste cinsiyet eşitliği ve siyasette kadın temsiline ilişkin artırılmasıyla ilgili çalışmalarda bulunmuş. Bu çalışma sonrası deneyimlerini bizlerle paylaşan KA.DER yetkilileri, İsveç ve Türkiye arasındaki temel farkı İsveç'in “eşitlik” anlayışını tam anlamıyla içselleştirmiş olması olarak görüyor. İsveç'teki çalışmalarından örnek aldıklarından biri “Kamu Denetçisi” Bu bu alanda bir ilk niteliği olma özelliğini taşıyor ve kadınların ekonomik eşitliğini denetlemek ve sağlamak amacıyla çalışıyor. Bu Türkiye'de daha genişletilmiş bir şekilde uygulamaya konularak bir kamu denetçisi ve 5 yardımcısından birinin yalnızca kadın haklarından sorumlu olması şeklinde bir model oluşturulmuş. İsveç Çalışmasından sonra “Toplumsal Cinsiyete

duyarlı İstatistik” çalışmaları da yapmak için adım atan KA.DER bunu tam anlamıyla gerçekleştirememiş olsa da kendi bünyesinde önem verdikleri istatistikleri toplayıp arşivliyor.

Yolsuzluk

Sosyo-ekonomik koşullar, politik ve kurumsal altyapı ve diğer faktörler göz önüne alındığında, yolsuzluğun genel kabul görmüş bir tanımını yapmak zor olmakla birlikte, uluslararası kuruluşlar tarafından değişik tanımlar yapılmıştır.

Yolsuzluk;

- Kamu görevinin özel çıkar sağlamak için kötüye kullanılması (Dünya Bankası),
- Kamu güç, görev ve yetkisinin rüşvet, irtikap, kayırmacılık, sahtekarlık ve zimmet yoluyla özel çıkar elde etmek için kötüye kullanılması (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı),

olarak tanımlanmaktadır.

Yolsuzluk, 4 Ocak 2009 tarihli Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesi’nin 2. maddesinde;

“...doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan rüşvet ve yasadışı bir menfaat temin eden kişinin yürüttüğü görevlerin veya gerekli davranışların yasalara uygun bir şekilde yerine getirilmesinde sapmalara yol açan rüşvet veya başka her türlü yasadışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi” olarak açıklanmaktadır.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, yolsuzluğu sadece “kamu gücüyle” sınırlı olmayan herhangi bir görevin özel çıkarlar için kötüye kullanılması olarak tanımlar.

Tanım Eleştirileri ve Kültürel Açıdan Yolsuzluk

Bu tanım teşebbüslerinin zayıf noktası, dayandıkları kamusal görev, kamusal çıkar kavramalarının üzerinde bir anlaşma olmamasında yatmaktadır. Hem kamu görevinin tanımlanması, hem de kamusal çıkarın ne olduğuna ilişkin, tartışmalar özünde “iyi toplum” un nasıl olması gerektiğine ilişkin belli kavramlaştırmalara dayanmaktadır. Bir kimsenin kamusal çıkarın ihlali olarak gördüğü bir olayı bir diğer kimse normal bir olay olarak algılayabilmektedir. Ayrıca, gerek kamu görevi gerekse kamusal çıkar kavramlarının kültüre bağlı, batı toplumlarında ortaya çıkmış kavramlar olduklarını, aynı gelenekten gelmeyen toplumlar için farklı kavramlaştırmaların söz konusu edilmesi gerektiğini ileri sürenler olmuştur. Mesela, batı toplumlarının bir çoğunda, kamu görevlilerinin birlikte iş yaptıkları insanlardan en ufak bir hediye almaları yolsuzluk olarak algılanırken, “bahşiş” geleneğinin yaygın olduğu ortadoğu toplumlarında bu normal olarak karşılanmaktadır.

Bir başka tanımlama yolsuzluğu kamu görevlilerinin yasa dışı eylemleriyle sınırlamaktadır. Buna göre, kamusal çıkar, kamu görevlilerinin kendi özel çıkarlarını ilerletmek gayesiyle yetkilerini kötüye kullanıp kullanmadığı gibi çok tartışmalı kriterler yerine, kamu görevinin yasa dışı (var olan yasalara aykırı) kullanımını yolsuzluk olarak adlandırmak daha doğrudur. Bu tanımın da eleştirilen tarafı, dar anlamda yasa dışı olmayan ancak yine de yolsuzluk olarak algılanabilecek olayları göz ardı etmeye yol açmasında yatmaktadır. Herhangi bir kamu görevlisi tamamıyla yasalara ve kurallara uygun bir biçimde davranma yoluyla da kendisine özel çıkar sağlayabilir.

Yolsuzluk olarak nitelenip nitelendirilemeyeceği tartışmalı olan bir diğer konu, kamu görevlilerinin tamamen kişisel yetersizliğinden kaynaklanmış olan ve neticede kamu çıkarına zarar verici sonuçlara yol açan eylemlerdir. Örneğin, işin gerektirdiği niteliklere sahip

olmayan veya bu niteliklere sahip olsa bile işine gereken özen ve ihtimamı göstermeyen bir kamu görevlisinin eylemi sonucunda kamu çıkarı zarara uğrayabilir. Burada, kamu görevlisinin kamuyu zarara uğratma yönünde bir kastının olmaması nedeniyle, eylemin yolsuzluk olarak ele alınmayacağı görüşünü savunmak daha yerinde olacaktır.

Yolsuzluk problemini daha farklı zaviyelerden gören başka tanımlarda vardır. Mülkiyetin tamamen zor gücüne dayanarak korunduğunu/ el değiştirdiğini ileri süren Marksistler için piyasa sistemini içinde yolsuzluk diye ayrı bir kategori tanımlamak güçtür, çünkü bizatihi kapitalist sistemi kendisi ahlaki olmayan bir mekanizmadır. Bunun karşısında yer alan anarko-liberal görüşlere göre ise, piyasa dışında yer alan her türlü eylem ve dolayısıyla özünde bir kaynak dağıtım mekanizması olan hükümetin kendisi de gayri ahlakidir ve yolsuzluğa dayanmaktadır.

Yolsuzluğun Nedenleri

Yönetmel Nedenlerden dolayı meydana gelen, Bürokratik Nedenler, İdari Usulün Eksikliği Kamusal İstihdam Sorunları, Saydamlıkla İlgili Sorunlar, Hesap Verme Mekanizmalarının Eksikliği, Kamusal Denetimin Yetersizliği, Adli Sistemden Kaynaklanan Nedenler Örnek verilebilir. Ekonomik Nedenleri ise Enflasyon Artışı, Devletin Ekonomideki Ağırlığı, Kayıt dışı Ekonomi, Gelir Dağılımındaki Adaletsizlik, Medya-Ticaret İlişkisi, Siyasetin Finansmanı Son olarak Sosyal Nedenlere bakacak olursak Eğitimin Yetersizliği, Yurttaşlık Bilincinin Yerleşmemiş Olması, Sivil Toplum Örgütlenmesinin Yetersizliği, Olumsuz Toplumsal Algılamaları sayabiliriz.

Siyasal Yolsuzluk

Siyasal yolsuzluk, kamu görevlisi ve yolsuzluktan yararlanan üçüncü şahıslardan oluşan yolsuzluk sürecine demokratik mekanizmalarla seçilmiş siyasetçilerin de dahil olduğu yolsuzluk olarak nitelendirilebilir.(7) Siyasal yolsuzlukların ayırt edici özelliği yolsuzluğu yapanların görev ve yetkilerinin sınırları belli olan kamu görevlisi ile birlikte siyasetçiler de olması ve yolsuzluğun daha çok siyasal işlevlere (karar alma, siyasa yapımı vb) ilişkin olmasında yatmaktadır.

Yönetmel Yolsuzluk

Yönetmel yolsuzluk, politikaların uygulanmasında yani yasaların ve hükümet politika ve programlarının kamu bürokrasisi tarafından uygulanması sırasında ortaya çıkar. Bu nedenle yönetmel yolsuzluğun taraflarından biri her zaman için kamu yöneticileridir. Yönetmel işlevlere ilişkin kamu yetkisinin kamu yönetimi sürecinde çıkar gözetilerek yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılması yönetmel yolsuzluk olarak tanımlanabilir.

Az gelişmiş ülkelerde yönetmel yolsuzlukların daha fazladır. Bunun nedeni olarak çıkar gruplarının ya da sivil toplum kuruluşu şeklinde ortaya çıkan örgütlenmelerin ülkemizde çok etkili bir konuma ulaşmamış yani yasamayı etkileyebilecek bir güçte olmaması; bunun yerine kamu yönetimi sürecine etkide bulunabilecek olan aile, akraba, etnik, dinsel ya da yerel bağlılıkların daha çok oluşmuş olmasıdır.

Yönetmel yolsuzlukları “Maddi çıkar karşılığı yolsuzluk” ve “Maddi olmayan çıkar karşılığı yolsuzluk” olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Maddi Çıkar Karşılığı Yolsuzluk

Kamu görev ve yetkilerinin maddi kazanç gözetilerek yasal düzenlemelere aykırı biçimde

kullanılması maddi çıkar karşılığı yolsuzluk olarak tanımlanabilir. Yolsuzluğun bu şekli karşımıza çok çeşitli şekillerde çıkabilir. Bunların belli başlı olanları ise rüşvet, haraç ve zimmettir.

a) Rüşvet, yolsuzlukların en yaygın şekillerinden biridir. En eski örgütlü toplumlardan günümüz devletlerine kadar varlığını devam ettirmiş sosyal bir problemdir.

Politik yozlaşma, halk arasında ve bazı araştırmacılar tarafından “rüşvet” veya “rüşvet ve yolsuzluk” olarak nitelendirilmektedir. En genel biçimde rüşvet, yetkili birisine, başkası tarafından toplumun sosyo-kültürel normlarına aykırı bir şekilde menfaat vaat edilerek veya sağlanarak bir işin yaptırılmasıdır.

Rüşvet niteliği açısından iki türdür: hafif rüşvet ve ağır rüşvet. Birincisi, kanuna uygun kamu işlerinin hızlandırılması yani olağan duruma kıyasla daha çabuk yerine getirilmesi şeklinde kötüye kullanılabilir. Bu durumda rüşveti veren kişilere diğerleri aleyhine ayrıcalıklı işlem yapılmaktadır. Ağır rüşvet durumunda ise, kanuna uygun olmayan ya da yasaklanmış kamu işlemlerinin bir menfaat karşılığı yerine getirilmesi halinde de kamu yetkisi kötüye kullanılmış olur. Rüşvet fiyatının oluşmasında belirleyici olan rüşvetin niteliğidir. Alınan risk ve yapılan işlem göz önüne alındığında, doğal olarak ağır rüşvetin fiyatı hafif rüşvetin fiyatından daha yüksektir.

Gelişme çabası içinde olan ülkelerdeki, ekonomik kaynakları kullanma fırsatlarının kısıtlılığı rüşveti teşvik etmektedir. Rüşvet olgusu geri kalmış ülkelerde olduğu gibi gelişmiş ülkelerde de politik yozlaşmanın en önemli nedenlerinden birisidir. Tek fark rüşvetin sıklıkla görüldüğü mekân farkıdır. Gelişmiş ülkelerde, rüşvet ulusal düzeyde değil yerel düzeyde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, İngiltere’de yerel yönetimlerdeki küçük çaplı yolsuzluklara,

yükseklerdeki skandallardan çok daha sık karşılaşılmaktadır.

Rüşvet, bir toplumdaki mevcut normları (hukuki, dini, ahlâki, kültürel) ihlal edici bir olgudur. Politik yozlaşmalar her toplumda olmakla birlikte, bunların nitelik ve niceliği toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir. Ancak her suç gibi rüşvet toplumsal bir olaydır ve özellikle sosyal yapının bozulduğu dönemlerde, iyice yüzeye çıkar.

Rüşvet olgusunun ortaya çıkması kamu bürokrasisinin örgütlenme biçimi ile yakından ilişkilidir. Aşırı kuralcılık, otoritenin merkezileşmesi, hizmet arzının yetersizliği, yasakçı devlet anlayışı, sosyal yapının bozulması, yönetimin şeffaf olmaması rüşveti besleyen en önemli unsurlardır. Rüşvetin, yaygınlaşmasında yasaların yetersizliği ve toplumun mevcut yasalara uyma oranının düşüklüğü de etkilidir.

Rüşvetin olumsuz birçok etkisinin yanı sıra, evrensel, dokunulmaz ve eşitlik içinde kullanılması gereken “insan hakları ve özgürlükleri” alanını kısıtladığı unutulmamalıdır.

Rüşvet, demokraside tüm bireylerin “eşitliği” ilkesini ortadan kaldırmaktadır. Rüşvet, öncelikle kamu mallarına ve olanaklarına eşitlik içinde ulaşabilme ilkesini ters-yüz etmekte ve böylece kamusal makamları, küçük bir grubun, hak ve yetkilerin gerçek sahibi olan halkın elinden aldığı bir tür ayrıcalıklı yerlere dönüştürmektedir.

b) Haraç: Bu yozlaşma türünde, kamu görevlisi karşısındaki kişiden, işini yapmak için bir bedel istemektedir; yani kamu görevlisi yapmakla mükellef olduğu bir iş için illegal bir ödeme talebinde bulunmaktadır. Buradaki yozlaşma olgusu, rüşvetten farklı olarak, tek taraflı gerçekleşmekte ve kamu görevlisinden kaynaklanmaktadır.

Berkman, haracı “açık yiyicilik” ya da aktif rüşvet diye de adlandırmaktadır. Kamu

görevlisinin “işlemleri kasıtlı olarak yavaşlatacağı ya da sorun yaratacağı tehdidi ile karşısındakinden açıkça para istemesi” haraçtır.

c) Zimmet: Tek taraflı bir yozlaşma türüdür. Zimmet, kamu görevlisinin para ya da mal niteliğindeki kamusal bir kaynağı yasalara aykırı olarak kişisel kullanımı için harcaması ya da kullanmasıdır. Kamu görevlisinin devlete ait bir daktilo ya da bilgisayarını kendi özel kullanımına tahsis etmesi zimmet olayına örnek olarak verilebilir. Yine bir kamu görevlisinin, kendi özel otomobilinin yakıtını, makamından yararlanarak devlet kanalıyla karşılaması da zimmete bir örnektir.

d) Rant Kollama: Çıkar ve baskı gruplarının, devlet tarafından suni olarak yaratılmış bir ekonomik rantı elde etmek için giriştikleri faaliyetlere rant kollama denilmektedir. Suni rant bazı ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından düzenlenmesi veya ekonomik faaliyetler üzerine sınırlar konulması suretiyle ortaya çıkmaktadır. Rant kollama teorisi bu faaliyetleri teorik olarak modelleştirmiştir. Rant kollama kavramı da suni rantın baskı ve çıkar grupları tarafından elde edilmeye çalışılmasını ifade etmektedir. Rant kollamanın bazı türleri ise şunlardır:

- **Monopol Kollama:** Devlet tarafından imtiyaz hakkı verilen bir monopolün elde edilmesi için baskı ve çıkar gruplarının girişmiş oldukları faaliyetlerdir.
- **Tarife Kollama:** Çıkar ve baskı gruplarının yurtiçi piyasada karlarını maksimum düzeye çıkarmak için belirli mal ve hizmetlerin ithalinde yasaklamalar ya da ithalat vergisi konulması için giriştikleri faaliyetlerdir.
- **Lisans Kollama:** İthalatta tahsisli kotalardan lisans belgesi almak için yapılan lobicilik

faaliyetleridir.

- **Kota Kollama:** İthalatın kota veya kontenjan sistemine tabi olması durumunda bazı kişi ve kurumların global kota ve tahsisli kotaların artırılması girişimleridir.
- **Teşvik Kollama:** Çıkar ve baskı gruplarının, faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürünler için destekleme alımları, vergi istisna ve muafiyetleri gibi devletten mali yardım elde etmek için yaptıkları faaliyetlerdir.
- **Sosyal Yardım Kollama:** Ekonomide kişi ve kurumların lobicilik yaparak devletten sosyal gayeli mali yardım elde etme faaliyetleridir.

Türkiye’de Siyasal Yolsuzluk

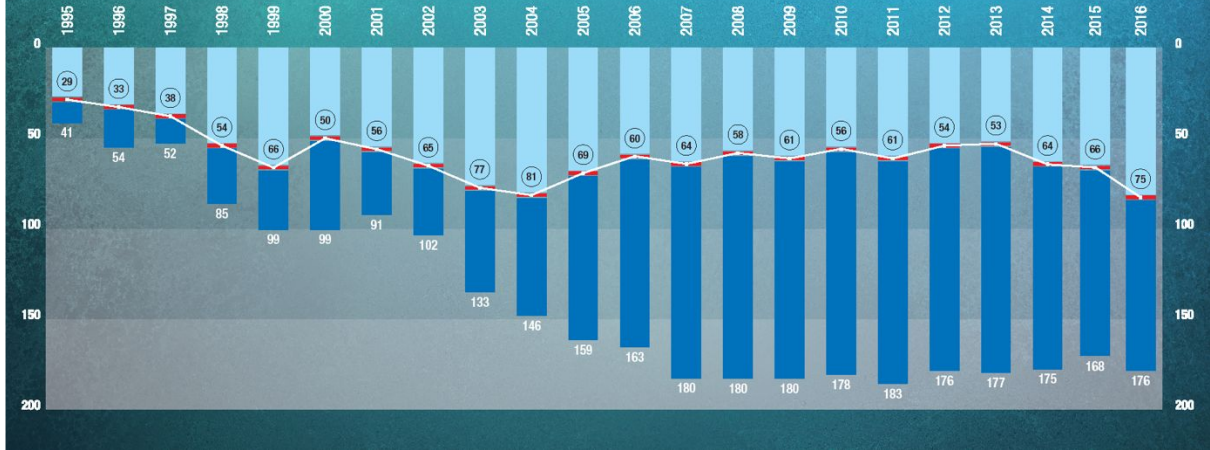
Yolsuzluğun tarihi, neredeyse devletlerin tarihi kadar eskidir. Tarihin her döneminde ve dünyanın her yerinde yolsuzluklarla karşılaşmıştır. Türkiye’de de aynı şekilde cumhuriyetin ilanından itibaren yolsuzluk ve yolsuzluk iddiaları hiçbir zaman eksik olmamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Yüce Divana yolsuzluk iddiası ile 12 bakan sevk edilmiştir. Yakın tarihte Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşanmış yolsuzluklara ve yolsuzluk iddialarına örnek verecek olursak olursak 1985-Civangate ve Emlakbank skandalları, 1986-Bedrettin Dalan İmar Yolsuzluğu, 1992-Çiller’in mal varlığının tartışılması, 1993-İski Skandalı 1998-Türkbank Skandalı, 1998-Kayıp Trilyon Davası, 2008-Deniz Feneri Davası ve 2013- 17 Aralık yolsuzluk ve rüşvet soruşturması davaları örnek olarak verilebilir.

Verilen örneklerde yaşanan yolsuzluklar ve davaların hemen hemen hepsinde siyaset ve siyasetçiler yolsuzluk iddialarının içinde veya yolsuzluk yapılan kişinin kendisi olmuştur.

Türkiye’de Yolsuzluk Algısı

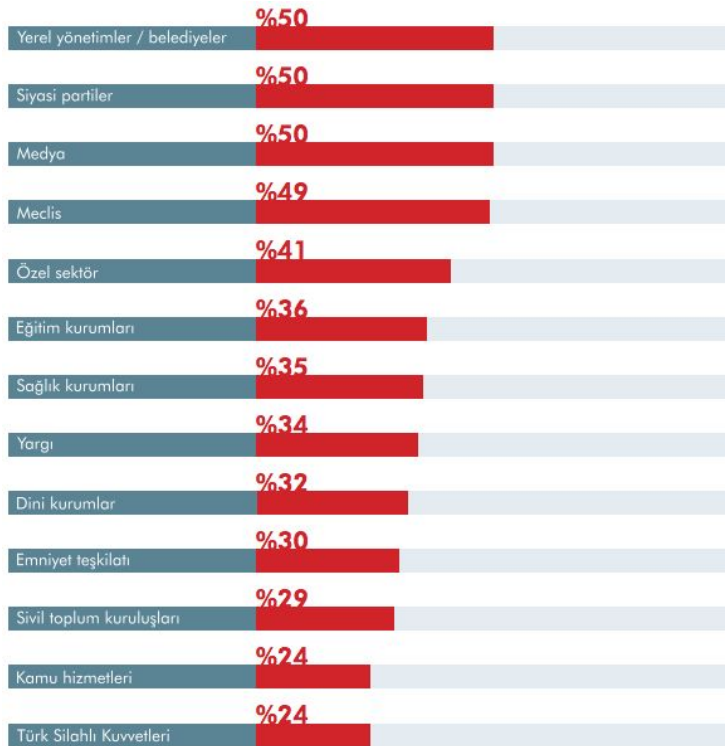
Uluslararası Şeffaflık Örgütünün Mart 2016’da yaptığı yolsuzluk algısı çalışmasında Türkiye’de nüfusun %55’i yolsuzluğun son iki yılda arttığını düşünmektedir. Bu orana yolsuzluk derecesinin aynı kaldığını düşünen %13’lük dilim de eklendiğinde, ülkede yolsuzluğun azalmadığını düşünen %67’lik bir çoğunluk olduğu ortaya çıkıyor. Bu oran toplumun, ülkenin kurumlarına karşı ciddi bir güven bunalımı içerisinde olduğunu göstermektedir. Aynı soruna işaret eden bir başka veri ise kamu kuruluşlarında usulsüz ödeme ya da hediye talebiyle karşılaşanların %45’inin, yasal bir şikayette bulunmanın durumu değiştirmeyeceğini ya da olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmesidir. Nereye başvuracağını bilmeyen ya da sürecin çok uzun olacağını düşünen %9’luk kesimi de bu orana eklediğimizde, toplumun önemli bir çoğunluğunun, yolsuzluğa ilişkin şikayet ve itiraz yollarının kapalı olduğunu düşündüğü görülüyor. Bu oran giderek yaygınlaşmakta olan dokunulmazlık ve cezasızlık kültürünün toplumu sürüklediği güven bunalımına ve umutsuzluğa dair çarpıcı bir veri olarak göze çarpmaktadır.

TÜRKİYE'nin 1995'ten 2016'ya KADAR YOLSUZLUK ALGI ENDEKSİ SIRALAMASINDAKİ YERİ

Bu tabloya göre Türkiye son üç senedir 2013'teki puanını yakalayamamakta.

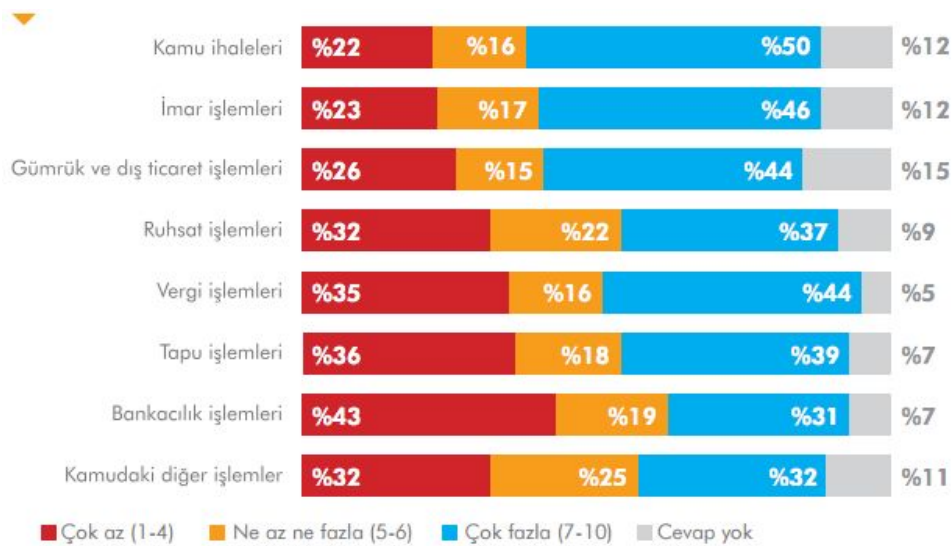
Türkiye'de siyasi yolsuzluk algısını ise aşağıdaki tablolardan görebiliriz.

Bu grafikte görüldüğü üzere Türkiye toplumunun büyük bir kısmı yolsuzluğun büyük bir kısmının siyaset alanında olduğunu düşünüyor. Buna bağlı olarak katılımcıların yarısına yakın bir kısmı mecliste yolsuzluk yapıldığını düşünüyor.

Katılımcılar kamu iş ve işlemlerinde yolsuzluğu 10 üzerinden bu şekilde tanımlamışlardır ve katılımcıların yarısından fazlası kamu iş ve işlemlerinde yolsuzluk yapıldığını düşünmektedir.

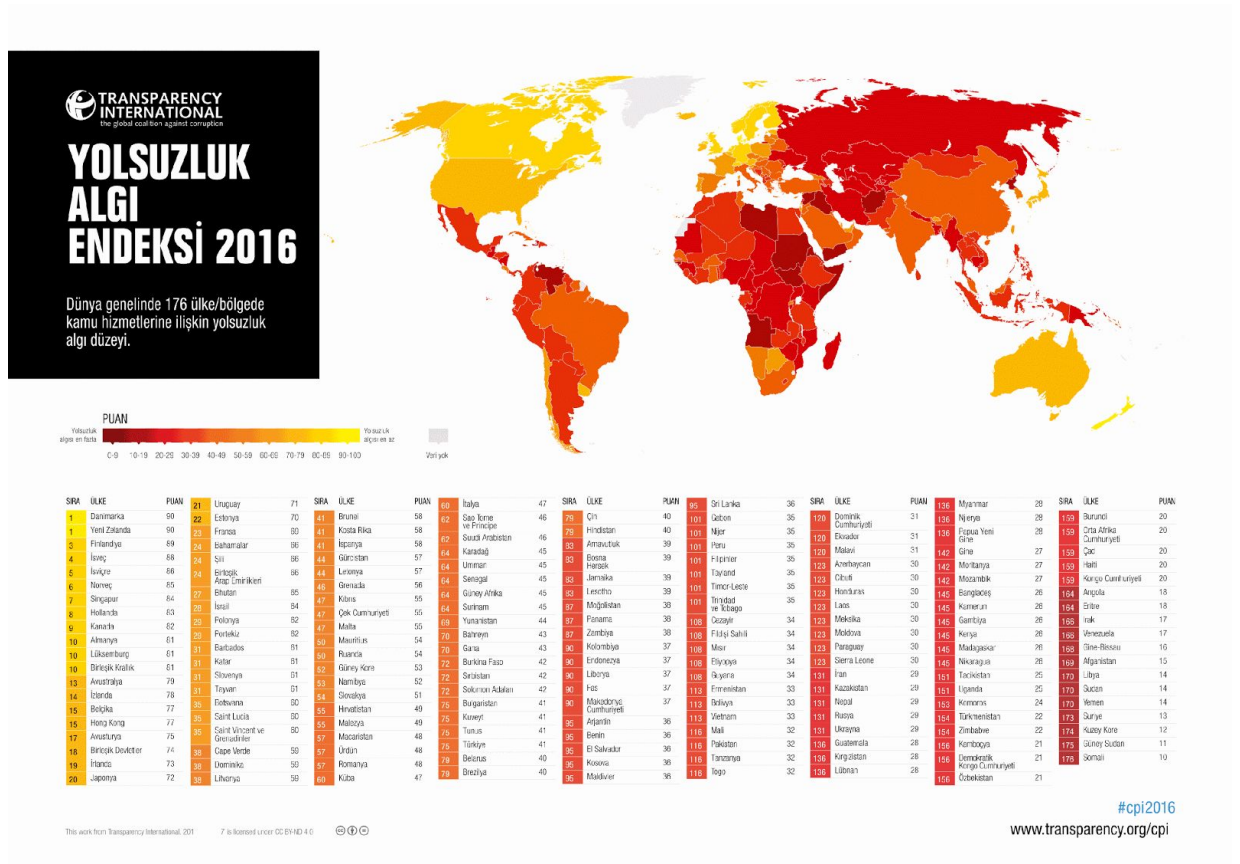

Yine bu tabloya bakarak Türkiye toplumunun kamu iş ve işlemlerinde yapılan yolsuzluğu ne ölçüde tanımladıklarını görebiliriz.

Dünya Geneline Yolsuzluk

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2016 Yolsuzluk Algısı raporuna göre dünya genelinde yolsuzluk geçen yıllara göre artmakta.

Özellikle, 1990'lerden sonra bütün dünyada yolsuzluklarla mücadelede özel bir önem verilmesi bir tespiti doğrulamaktadır: Uygarlık ilerledikçe kan suçları azalmakta; hile suçları artmaktadır.

Bu tabloya göre gelişmiş ülkelerde yolsuzluk yapma oranı azken az gelişmemiş veya gelişmemiş ülkelerde yolsuzluk yapma oranı daha fazla. Kuzey Avrupa başta olmak üzere AB ülkeleri yolsuzluk çalışmaları konusunda dünyanın geri kalanına göre daha iyi bir durumda.

İsveç'te Yolsuzluk ve Yolsuzluk Algısı

Rüşvet ve rüşvet almakla ilgili hükümler, İsveç Ceza Kanununun 10 uncu bölümünde bulunmaktadır. Rüşvet verme, ödevi vermek, umut verici ya da teklif ya da almak, uygunsuz bir ödül sözünü kabul etmek ya da talep etmek gibi cezai bir davranıştır. Alıcıya doğrudan veya dolaylı herhangi bir şey uygunsuz bir ödül olarak görülebilir. Rüşvet ve rüşvet verme ile ilgili hükümler hem kamuoyunda hem de özel sektörde geçerlidir. Ayrıca, rüşvet eylemlerinin İsveç mahkemelerinin yetkisine tabi olması koşuluyla, yurt dışında işlenen veya yurtdışında yaşayan kişilerin yabancı olduğu rüşvet eylemleri için de geçerlidir.

İsveç Şeffaflık Örgütü'nün 2011 yılı Avrupa çapında yürüttüğü bir araştırmaya göre İsveç'te yolsuzluk seviyesi çok düşüktür. Uluslararası Şeffaflık Yolsuzluk Algılama Endeksinin 2016 sonuçlarına göre, İsveç 176 ülkeden 4'üncü sırada yer almaktadır. İsveç'te yasal ve kurumsal çerçeve, yolsuzlukla mücadelede etkili kabul edilir ve devlet kurumları, yüksek derecede şeffaflık, bütünlük ve hesap verebilirlik ile karakterize edilir. Bununla birlikte, kamu ve özel sektör oyuncularını arasında düzensiz kamu ihale prosedürleri işaret eden bazı belediyeler bulunmaktadır. Düşük yolsuzluk seviyeleri, verimli bir kamu idaresine, vatandaşlara ve işletmelere kaliteli kapsamlı hizmetler ve İsveç toplumunun ve kurumlarının açıklık ve şeffaflık geleneği ile birlikte hukukun üstünlüğüne saygılı bir gelenektir.

Brå tarafından hazırlanan 2013 tarihli bir araştırmaya göre, bildirilen, kovuşturulan ve mahkumiyetlerin sayısı, zaman içinde istikrarlı bir hale geldi. Çalışma, İsveç'teki yolsuzluğun çoğunlukla daha basit, daha çok miktarda, konferans gezisi, yemek yemesi ve benzeri yerlerde olması nedeniyle basit olarak nitelendirilebileceğini buldu.

Yolsuzlukla Mücadele Avrupa Komisyonu raporu Rapor AB ülkeleri arasında İsveç'in son sıralarda yer aldığını göstermesine karşın, halkın % 40'ı (AB ortalaması: % 26). yolsuzluğun yaygın olduğu düşüncesinde ve % 12'sinin günlük yaşantılarında kişisel olarak yolsuzluklardan etkilendiğine inanmaktadır. Anket çalışmasına katılan neredeyse her beş kişiden biri (% 18) rüşvet alan birini tanıdığını söylüyor.

Raporda İsveç'teki özelleştirmelerin büyük hukuki sonuçlara neden olduğu, şeffaflık ve kamuoyuna açıklık ilkesinin devre dışı bırakılmasının yolsuzluğun artmasına yol açtığı belirtiliyor. İsveç adalet mekanizmasının yurt dışında çalışma yürüten İsveç firmalarının o ülkelerdeki devlet yetkililerine verdikleri rüşvetleri ele almada yetersiz kaldığına dikkat çekiliyor. Telia Sonera'nın Orta-Asya ülkelerinde karıştığı rüşvet skandalları örnek olarak gösteriliyor.

İsveç'e yöneltilen bir diğer eleştiri de siyasi partilere yapılan anonim para yardımlarına karşı önlem almaması. İsveç'te siyasi partilerin nereden ve ne kadar ekonomik yardım aldıklarını açıklama zorunluluğu yok.

Yolsuzlukla Mücadele Önlemleri ve Yöntemleri

Yolsuzlukla mücadele yöntemlerinden ilki yolsuzluğu oluşturan koşulların ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için ise yapılması gerekenler;

- Hukukun Üstünlüğü ve Hukuka Bağlılık Anlayışının Yerleştirilmesi
- Yolsuzluk Riski İçeren Alanlara İlişkin İdari ve Yasal Düzenlemelerin Gözden Geçirilmesi Kamu Yönetiminde Saydamlığın Sağlanması
- Hesap Verme Sorumluluğunun Yerleştirilmesi
- Yurttaşın Devlete Olan Güveninin Artırılması
- İnsan Odaklı Mücadele Yöntemleri
- Kamu Görevlilerinin Mali Durumlarının İyileştirilmesi ve Ücretlerde Adaletin Sağlanması Kamu Görevlileri İçin Mesleki Etik Kuralları Belirlenmesi
- Sivil Toplum Örgütlerinin Etkinliğinin Artırılması

şeklinde listelenebilir.

İkinci yöntem ise yolsuzlukların ortaya çıkarılmasıdır. Bunun için gerekenler;

- Yolsuzlukla Mücadele İçin Etkin Kurumsal Yapıların Oluşturulması
- Denetimlerin Etkinliğinin Artırılması
- Vatandaşların Yolsuzluklara Karşı Duyarlılığının Artırılması

Şeklinde listelenebilir.

Üçüncü yöntem ise suçluların cezalandırılması ve zararların tanzimidir. Bunun için ise yapılması gerekenler;

- Suçluların Cezalandırılması, Zararların Tazmini ve Suç Gelirlerinin Müsaderesine

İlişkin Önlemler

- Adalet Hizmetlerinde Etkinlik ve Çabukluğun Gerçekleştirilmesi
- Yolsuzlukla Mücadele ve Kara Para Aklamaya Karşı Suç Politikası Oluşturulması
- Kara Para Aklama Suçunun Kapsamının Genişletilmesi
- Mali Suçları Araştırma Kurulu'nun (Masak) Yeniden Yapılandırılması
- Adli Makamların Uzmanlaştırılması
- Suç Gelirlerinin Zapt ve Müsaderesi
- İlgili Mevzuatlarda Yapılması Gereken Düzenlemeler

Olarak sıralanabilir.

OKUMALAR

Meclislerdeki cinsiyet eşitsizliği ve yolsuzluk arasındaki bağlantıyı inceleyen birkaç önemli çalışma ve makale olmakla birlikte bu proje süresince “Gender and Corruption” ve “Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited” isimli iki makale bu projede en yol gösterici ve ilham verici makaleler oldu.

Gender and Corruption

Bu makalede World Values Survey, Transparency International gibi birbirinden bağımsız olarak uluslararası, yerel ve ulusal çapta yapılan anketler sonucunda elde edilen verileri değerlendirerek kadın yöneticilerin daha az yolsuzluk olarak ifade edilebilecek faaliyetlerde bulunduğu, kadınların yolsuzluğa daha az göz yumduğu ve meclislerinde ve iş hayatında kadın temsil oranının daha fazla olduğu ülkelerde yolsuzluk seviyesinin daha düşük olduğu sonucuna varıyorlar. Ancak makalede vurgulanan nokta bu sonuçların salt olarak bireylerin

cinsiyetleri ile alakalı değil bu cinsiyetlerin toplumda ne kadar sosyalleştiği, yolsuzluk faaliyetlerine erişim farklılıkları, yolsuzluk faaliyetlerini nasıl gerçekleştireceği ile ilgili bilgi birikimi ve bunun gibi faktörlerin etkisi.

Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited

Bu makale “Gender and Corruption” da dahil olmak üzere birkaç farklı çalışmanın incelenerek meclisteki kadın temsil oranının artışıyla yolsuzluğun azalışı arasındaki bağlantının cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından dolayı mı yoksa daha adil bir politik sistemin uygulanmasından dolayı mı olduğunu tartışıyor. Bir önceki makale ve diğer çalışmalardan elde edilen veriler doğrultusunda varılan kadınların daha az yolsuzluk faaliyetlerinde bulunduğu ve meclislerde kadın temsil oranının artmasının yolsuzluk oranını azaltacağı sonucuna alternatif olarak daha eşitlikçi bir sistemin yalnızca cinsiyet eşitsizliğinden daha etkili bir faktör olduğunu dile getiriyor. Liberal demokrasi yalnızca eşit ve adil bir seçimi değil hukuk kurallarının, güçler ayrılığı ilkesinin benimsendiği, konuşma, mülkiyet, din gibi temel özgürlüklerin korunduğu bir politik sistem. Bu konuda yapılmış çalışmalardan alınan verilerle test edilen hipotezler sonucu daha eşitlikçi liberal demokrat bir sistemin daha adil, daha çoğulcu bir yapıyı beraberinde getireceği için yalnızca kadınların değil, kadınlar gibi azınlıkların toplumda görünürliğini, meclis gibi karar mercilerinde temsiliyetinin artmasına yol açacağını, bunun da daha şeffaf ve açık bir devleti beraberinde getireceğini gösteriyor. Makale daha eşitlikçi bir sistemin cinsiyet eşitliğini de kapsadığından yolsuzlukların azalmasında etkili olan asıl faktör olduğunu belirtiyor.

YÖNTEM

Meclislerdeki cinsiyet eşitsizliği ile yapılan yolsuzluklar arasında bir bağlantı olup olmadığını, meclislerde kadın temsil oranının artmasının yolsuzlukta bir azalmaya yol açıp açmayacağını, bu iki olgu arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığını anlamak için yapılan bu projede öncelikle daha sağlıklı bir sonuca varmak adına yolsuzluk ve meclislerdeki cinsiyet eşitliği konusunda ciddi farklılık gösteren iki örnek ülke olan Türkiye ve İsveç'i ele alarak karşılaştırma yapılmasına karar verildi. Çalışmayı şekillendirmek ve konuya daha hakim olmak adına daha önce konuyla ilgili yapılmış çalışmalar ve yazılmış makaleler incelendi. Bu konuyla birebir alakalı olmaları nedeniyle konuyla ilgili fikirlerinin faydalı olacağını düşünülerek hem İsveç meclisinde hem de Türkiye meclisinde görev yapmakta olan milletvekilleri ile iletişime geçildi. Bu milletvekilleriyle yapılacak birebir görüşmeler, fikir alışverişlerinin yanı sıra daha somut bir veri elde etmek adına Gender and Corruption (Swamy, 2000) adlı makaleden esinlenerek internet ortamında bir anket düzenleyerek meclis üyelerinin genel etik anlayışları ile yolsuzluk üzerine düşünceleri arasında ne gibi bir ilişki olduğu ve bunun cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği incelenmek istendi. Ancak anket TBMM milletvekilleri tarafından hiç cevaplanmazken İsveç meclisinden de beklenildiği oranda bir geri dönüş alınamadığı için değerlendirmeye sokulabilecek bir veri elde edilemedi. İsveç Demokrat Parti milletvekili Serkan Köse'nin davetiyle İsveç meclisi Riksdagen'a yapılan ziyaret sırasında Serkan Köse ve birkaç milletvekili ile daha görüşme yapılma fırsatı bulundu. Milletvekillerinin yanı sıra yolsuzluk ya da siyasal alanda kadınların daha aktif rol alması için çeşitli çalışmalar yapan Şeffaflık Örgütü (İsveç ve Türkiye şubeleri), Kadın Adayları Destekleme Derneği gibi sivil toplum kuruluşları ile iletişime geçildi, görüşmeler yapıldı ve konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunuldu. "Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited" adlı makale göz önünde tutularak elde edilen görüşlerin, fikirlerin,

sonuçların daha objektif değerlendirilmesi adına her iki ülkenin de demokratik sisteminin işleyişi, azınlık hakları, hukuki sistemleri göz önünde bulunduruldu.

Türkiye Uluslararası şeffaflık Derneği ile Görüşme

Projemizin temel sorunlarından biri olan yolsuzluk ile ilgili en çok çalışma yapan kurumlardan biri olan Uluslararası şeffaflık rgtnn Türkiye şubesi ile görüşme yaparak yolsuzluk kavramını daha derinlemesine anlamaya ve Türkiye yolsuzluk algısını, yolsuzluk adına yapılan çalışmaları, bu çalışmaların sonuçlarını ve yolsuzluğa karşı Türkiye’de ne gibi önlemler alındığını öğrenmeye yönelik bazı sorular yönlendirdik. Daha doğru bir karşılaştırma yapabilmek için Uluslararası şeffaflık rgtnn İsveç şubesine sorduğumuz soruların aynısını sorduk.

KA.DER ile Görüşme

KA.DER, kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan; seçim ve atama ile oluşan tüm karar organlarında kadın-erkek eşitliğini demokrasinin bir gereği olarak kabul eden bir kadın örgütü. Biz de bu örgüt ile online bir görüşme gerçekleştirdik. Bize KA.DER adına Mine Kılıç yardımcı oldu. Kendisine ilk olarak Türkiye’de kadın hakları ve kadınların siyasete katılım oranları ile ilgili sorular sorduk ve bize bu konunun tarihçesini, konuyla ilgili yapılmış olan sözleşmeleri ve çalışmalardan bahsetti. Konuya sosyolojik açıdan yaklaşp bizim bu perspektiften de bakmamızı sağladı. Daha sonra siyaset ve patriyarka ilişkisini anlattı. Biz de kadınların siyasete aktif katılımını gerçekleştirmek adına yaptıkları çalışmaları öğrendik. Daha sonra ise konumuzla bağlantılı olarak kadın temsili ve yolsuzluk ilişkisi hakkında sorular sorarak kadın örgütlerinin bu konuya bakış açısını anlamaya çalıştık.

İsveç Uluslararası Şeffaflık Derneği ile Görüşme

İsveç’e yaptığımız ziyaret sırasında Uluslararası Şeffaflık Derneğinin İsveç şubesinden Lotta Rydström ile de kısa bir görüşme gerçekleştirdik. Böylece İsveç’teki yolsuzluk algısı ve siyasi yolsuzluklar ile Türkiye’deki yolsuzluk algısı ve siyasal yolsuzluk oranlarının karşılaştırma imkanı bulduk. Derneğin Türkiye Şubesine sorduğumuz soruların aynılarını sorduk.

Riksdagen Milletvekilleri ve Serkan Köse ile Görüşme

Serkan Köse İsveç Meclisindeki birkaç Türkiye kökenli milletvekilinden birisi. Biz de iki tarafı da iyi tanıyan ve konuyla alakalı bilgi ve deneyimi olan biriyle görüşmenin bize yardımcı olacağını düşündük. Bu sebeple Serkan beyle iletişime geçtik ve konuyla ilgili

görüşmek için Riksdagen'ı ziyarete davet edildik. Ziyaretimiz sırasında kendisine konumuzla alakalı sorularımızı yönlendirdik ve İsveç ve Türkiye'yi projemizin temel iki kavramı olan meclislerdeki cinsiyet eşitsizliği ve yolsuzluk ekseninde değerlendirmesini ve karşılaştırmasını istedik.. Kendisi de “İsveç Modeli”ni açıklayarak salt olarak bu konulara odaklanmaktan çok iki devletin demokratik sistemini baz alarak bu iki kavramı değerlendirdi. Burada kendisiyle görüşmemizin yanı sıra meclisin yapısını anlama imkanı da bulduk. Ayrıca Serkan Köse haricinde 3 milletvekiline birebir soru sorma fırsatı yakaladık.

SONUÇ

Projeye başlarken seçtiğimiz konu doğrultusunda yaptığımız ilk araştırmalar neticesinde meclislerdeki cinsiyet eşitliği ile yolsuzluk oranları arasında doğrudan bir bağlantı olabileceğini düşünmüştük. Daha önce yapılmış çalışmalardan elde edilen veriler kadın temsil oranının fazla olduğu yerlerde yolsuzluk oranının da az olduğunu ifade ediyordu. Daha sonra yaptığımız okumalarda, araştırmalarda ve çeşitli kurum, kuruluş ve kişilerle yaptığımız görüşmeler sonucunda gördük ki meclislerdeki cinsiyet eşitsizliği dolaylı yoldan yolsuzlukla bağlantılı olsa da daha şeffaf bir devleti sağlayan temel unsur sadece kadınların değil tüm azınlıkların haklarının korunduğu, toplumda var olduğu gibi karar mercilerinde de yeterli oranda temsil edildiği daha liberal, daha eşitlikçi ve çoğulcu bir politik sistemin sağlanması.

Öncelikle, yapılan araştırmaların çoğunda kadınların daha az yolsuzluk yaptığı neticesine varılmasının sebeplerine değinecek olursak “Fairer Sex or Fairer System?” ve “Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force” makalelerinde bahsediliği ve görüşme yaptığımız alanında bilgili kişilerin de belirttiği üzere kadınlar toplumda onlara yüklenen roller, kadının ailedeki yeri, kadın bedeninin cinselleştirilmesi vb. sebeplerde yolsuzluk faaliyetlerinde bulunmaktan kendilerini geri çekiyorlar çünkü tanıdıkları olmayan başka bir erkekten para almanın ya da maddi çıkar sağlamanın “fuhuş” gibi algılanmasından çekiniyorlar. Erkeklerse bulundukları herhangi bir yolsuzluk faaliyetinin bu şekilde algılanması kaygısı taşımadıkları için maddi çıkar sağlama konusunda daha rahat bir şekilde hareket edebiliyorlar. Ayrıca erkekler, kadınlardan çok daha uzun süredir ve çok daha üst pozisyonlarda iş ve siyasal hayatta yer aldıkları için yolsuzluk faaliyetlerine erişimleri daha

kolay oluyor. Kadınların ise bu tarz faaliyetlere erişimleri zaten daha kısıtlı olduğundan bu faaliyetlerde bulunma oranları da dolayısıyla az oluyor. Burada değinilmesi gereken noktalardan biri kadınlar hala iş hayatında ve kamuda erkeklere oranla daha az yer aldığı için bu kurum ve kuruluşlarla ilgili yapılan araştırmalar bu konuda yanıltıcı olabilmekte. Kadınların daha çok temsil edilmesi ve söz haklarının daha fazla olması durumunda nasıl bir tablo ile karşılaşılacağı belirsiz bir husus.

KA.DER de bu konuya değinerek kadının toplumda algılanışı ve ona verilen ya da yakıştırılan roller, eğitimde, sosyal yaşamda, iş yaşamında ve siyasal hayatta yaratılan cinsiyete dayalı fırsat eşitsizliğine vurgu yaparak kadınların siyasal yaşama aktif olarak katılabilmesi ve kadın-erkek temsil oranının daha adil olabilmesi için toplumun kadın algısının değışerek onu “ev içi işler” ya da çocuk- yaşlı bakımı vb. görevlerden sorumlulu tutmayı bırakması gerektiğini, kadınların eğitilmesi, kendini geliştirilmesi için fırsat yaratılmasının ve “eşitlik” anlayışının toplum ve devlet tarafından içselleştirilerek bunu pratiğe dökme adına samimi, içten ve verimli çalışmalar yapması gerektiğini vurguluyor. Mecliste kadın temsil oranının artmasının bu eşitlikçi anlayışı pekiştirerek daha adil, toplumun farklı kesimlerinden insanların söz hakkı bulunan daha şeffaf bir devlete dönüşmesine sebep olacağını düşündüklerini vurguluyor.

Şeffaflık Örgütünün Türkiye ve İsveç şubelerinin yanıtlarını karşılaştıracak olursak ilk olarak dikkatimizi çeken şey Türkiye’de her sene yolsuzluk algısı raporları hazırlanırken İsveç’te bu rapor senelik olarak hazırlanmıyor. Bunu İsveç’in toplumsal sözleşmesinin oturmuş olmasına, bunun tersine Türkiye’de toplumsal sözleşme oturmamış olduğu için algının sürekli değışmesine bağlayabiliriz. Fakat yolsuzluğa karşı yapılan mücadelelere baktığımız zaman her iki ülke de benzer çalışmalar yapıyor. Bunu ise sorunun odağını ve çözümlerini benzer

görmeleri olduğunu söyleyebiliriz. İsveç temsilcisi ile Yalın bey'in birleştiği noktalar yolsuzluk seviyesinin düşük olmasını şeffaf bir meclise ve özgür medyaya bağlamaları fakat Yalın bey bu sorunu bir kültür sorunu olduğunu düşünmezken İsveç temsilcisi toplumun etkisi olduğunu düşünüyor. Son olarak iki temsilciye de sorduğumuz “Size göre yolsuzluk ve siyasetteki cinsiyet eşitsizliği arasında bir korelasyon var mıdır?” sorusuna İsveç temsilcisi de Yalın bey de yoktur cevabını verdi. İsveç temsilcisi bazı araştırmaların kadınların yüzyıllarca ailesinin refahını düşünmek zorunda kaldığı için adil olmaya daha yatkın olduğunu vurguladığını da belirterek yine insanlığın kültürel geçmişine vurgu yaptı. Yalın bey ise kadınlığın da erkekliğin de toplumsal olarak tanımlandığını, aynı toplumun kurguladığı rollerin birinin yolsuzluk yapmayacağını ya da daha az yapacağını söylemenin güç olduğunu ve karar alma süreçlerine toplumun tüm kesimlerinin doğrudan katıldığında kişisel ya da politik grupların çıkarlarının gözetilmesi azalırken kamu yararının gözetilmesinin artacağını belirtti. Bu sorunun bir toplumsal cinsiyet sorunundan çok katılımcılık sorunu olduğunu söyledi. Yalın beyin vurguladığı bu nokta araştırmamız için incelediğimiz “Fairer Sex or Fairer System” makalesi ile de paralellik gösteriyor. Kadınları ve farklı cinsel kimliklere sahip kişilerden oluşan azınlıklarını kapsamakla birlikte bunlar dışındaki azınlıkların da katılımının olduğu bir karar alma mercinin yolsuzlukların azalmasıyla daha doğrudan bir ilişkisi olabileceği sonucuna varılıyor.

Bu çıkarımların ardından İsveç milletvekili Serkan bey ile yaptığımız görüşmeler sırasında kendisinin İsveç ve Türkiye karşılaştırması konusunda cinsiyet eşitsizliği ya da yolsuzluk kavramlarından ziyade demokratik sistemin ne kadar içselleştirildiği ve nasıl işlediği konusuna vurgu yapması önceki çıkarımlarımızı doğrular nitelikte oldu. İsveç, Norveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkelerinde uygulanan iş gücü, ekonomi, eğitim ve sosyal politikaları kapsayan bir terim olan “İsveç Modeli” üzerinden giderek demokratik sistemin,

ekonominin, anaokulundan başlayarak yüksek öğrenime kadar süren eğitim sisteminin nasıl işlediğini anlatan Serkan bey Avrupa ülkelerinde %0 ile %5 arasında değişen seçim barajının Türkiye’de %10 olmasına vurgu yaparak bunun demokratik sisteme bir set çekmek olduğunu ifade ediyor ve devletin karar verme merci olan mecliste %10 barajının azınlıkların temsil edilmesine engel olduğunu belirtiyor. Konuyla bağlantılı olarak mecliste cinsiyet eşitliğini tüm partilerin ve toplumun cinsiyet eşitliğinin sağlandığı bir toplumun herkes için daha eşit bir ülke sağlayacağını bilincinde olduğunu, İsveç’in bir hayli düşük yolsuzluk seviyesine sahip olmasını ise yasaların yanı sıra toplumun da katılımıyla gerçekleşen bir yolsuzlukla mücadele sisteminin geliştirilmesi, özgür bir basın olması olduğunu vurguluyor. Ayrıca iyi oturmuş ve yerleşmiş demokrasilerde yolsuzluk kontrolünün daha iyi gerçekleştiğini vurguluyor. Cinsiyet eşitsizliği ve yolsuzluk arasında direkt bir bağlantı olduğunu düşünmese de buna etki eden faktörlerden birinin cinsiyet eşitsizliği olduğunu ama daha önemlisi iyi yerleşmiş ve iyi işleyen okuryazarlık oranının yüksek, eğitimin kaliteli, düşünce ve ifade özgürlüğünün bulunduğu ve ekonomik demokratik bir sistemin yolsuzluk oranlarının az olmasıyla doğrudan bağlantılı olduğunu dile getiriyor.

Yaptığımız tüm bu görüşmeler, fikir alışverişleri neticesinde bizim vardığımız en genel sonuç yolsuzluğun az olmasının cinsiyet eşitliğinden çok daha eşitlikçi bir sistemle bağlantılı olduğu. Demokratik sistemin iyi yerleştiği bir toplumda kadınlar, farklı cinsel kimliğe, etnik kökene, ırka, dine mensup azınlık olarak görülebilecek tüm bireyler ve topluluklar, temel insan haklarından, özgürlüklerinden yararlanırlar ve mensubu olduğu devletin yönetiminde söz ve temsil hakkına sahip olurlar. Bu eşitliğin sağlandığı ve içselleştirildiği bir toplumda cinsiyet eşitliği de sağlanmış oluyor. Meclisteki kadın temsili de bu doğrultu da önemli bir husus olsa da tek etken değil, kadın ile birlikte farklı azınlık gruplarının da temsil edildiği, hak ve özgürlüklerinin korunduğu eşitlikçi ve adil bir sistem yolsuzlukların azalmasına yol açacaktır.

Araştırmamıza konu olan iki ülke olan İsveç ve Türkiye arasındaki temel fark bu demokratik, eşitlikçi ve adil sistemin oturtulması ve içselleştirilmesidir. Türkiye anayasal bir cumhuriyet olup demokrasi ile yönetilse de toplum ve devlet tarafından demokratik sistem tam olarak içselleştirilememiş olmasından dolayı günümüzde dahi kadınlar, farklı etnik köken ve ırklara mensup azınlıklar yasalarca tanınmış olan haklarını ve özgürlüklerini büyük oranda pratik etme şansı bulamamaktadır. Demokrasinin olması gerektiği gibi işlememesi toplumsal birçok sıkıntıya yol açmakla birlikte yönetsel olarak ve karar alma süreçlerinde aktif rol almalarını engelleyerek yönetimdekilerin ve karar alan mekanizmaların sorgulanamaması sıkıntısını beraberinde getirmektedir. Bu da şeffaf ve açık bir devlet önündeki en büyük engellerden biridir. İsveç'te ise tam tersi bir şekilde toplum ve devlet tarafından benimsenen eşitlikçi ve adil sistem her türlü azınlığın hak ve özgürlüklerini koruyarak hem toplumsal boyutta hem de yönetsel boyutta görünürlüğünü ve temsiliyetini arttırarak daha çoğulcu ve katılımcı böylelikle daha çok sorgulayan bir sisteme yol açmaktadır. Bu da devletin ve yönetenlerin daha şeffaf ve açık olmasına yol açmaktadır.

TEŞEKKÜR

Öncelikle süpervizörümüz Prof. Mehmet Baç'a bize olan yardımları ve gösterdiği sabrı için, Sayın Serkan Köse'ye kendi vatandaşı olduğumuz ülkenin milletvekillerinden hiçbir dönüş alamazken bize vakit ayırdığı, sorularımızı yanıtladığı, deneyimlerini paylaştığı ve projemize destek olduğu için, Uluslararası Şeffaflık Derneği Türkiye Şubesi Genel Koordinatörü Yalın Hatipoğlu'na bize vakit ayırdığı, fikirleri ve verdiği önerilerle projemize yön verdiği, KA.DER Genel Sekreteri Mine Kılıç'a sorularımıza verdiği ayrıntılı ve bilgilendirici cevaplarla projemize gösterdiği özeni ve ilgisi için, bu projeyi tamamlamamıza yardımcı olan tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Esarey, J., & Chirillo, G. (2013). "Fairer Sex" or Purity Myth? Corruption, Gender, and Institutional Context. *Politics & Gender*, 9(04), 361-389. doi:10.1017/s1743923x13000378
- Goetz, A. M. (n.d.). Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force? *Gender Myths and Feminist Fables*, 85-103. doi:10.1002/9781444306675.ch5
- European Database: Women in Decision-making | Country Report Sweden. (n.d.). Retrieved from <http://www.db-decision.de/CoRe/Sweden.htm>
- From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics | Dahlerup | Scandinavian Political Studies. (n.d.). Retrieved from https://tidsskrift.dk/index.php/scandinavian_political_studies/article/view/13010/24817
- Gender equality in Sweden | The official site of Sweden. (n.d.). Retrieved from <https://sweden.se/society/gender-equality-in-sweden/>
- İSVEÇ'TE KADIN HAKLARI | Ayça Turan - Academia.edu. (n.d.). Retrieved from https://www.academia.edu/7173838/%C4%B0SVE%C3%87TE_KADIN_HAKLARI
- İsveç'te Kadının Toplumsal Durumu ve Konumu | eu pastafaryan - Academia.edu. (n.d.). Retrieved from https://www.academia.edu/5339523/%C4%B0sve%C3%A7te_Kad%C4%B1n%C4%B1n_Toplumsal_Durumu_ve_Konumu
- Portraying Politics - RESEARCH. (n.d.). Retrieved from <http://www.portrayingpolitics.org/research.php>
- Sung, H. (2003). Fairer Sex or Fairer System? Gender and Corruption Revisited. *Social Forces*, 82(2), 703-723. doi:10.1353/sof.2004.0028

Swamy, A. V., Lee, Y., Azfar, O., & Knack, S. (n.d.). Gender and Corruption. *SSRN*

Electronic Journal. doi:10.2139/ssrn.260062

Towards a gender-equal Riksdag – but challenges remain - Riksdagen. (n.d.). Retrieved from

<http://www.riksdagen.se/en/news/2016/maj/19/towards-a-gender-equal-riksdag--but-challenges-remain/>

Women in Sweden - Wikipedia. (n.d.). Retrieved April 11, 2017, from

https://en.wikipedia.org/wiki/Women_in_Sweden

Are men and women equally corrupt? (n.d.). Retrieved from

<https://cmi.atavist.com/men-women-corrupt>

Özarslan, O ve Hatipoğlu Y. (2016). Türkiye’de Yolsuzluk, Neden Nasıl Nerede? Kamuoyu Araştırması Sonuçları, Uluslararası Şeffaflık Derneği

Corruption Perceptions Index (2016), International Transparency Agency

Bir olgu olarak yolsuzluk: nedenler, etkiler ve çözüm önerileri. (2006). Ankara: TEPAV.

Demirel, T. (2000) Türkiye’de Siyasal Yolsuzluk Olgusu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 127. Sayı

AB ülkelerinde yolsuzluk yaygın. (2014, February 05). Retrieved April 11, 2017, from

<http://adhk.de/?p=3682>

EU ANTI-CORRUPTION REPORT (2014)

Yolsuzluk nedir? (n.d.). Retrieved April 11, 2017, from

<http://www.seffaflik.org/yolsuzluk/yolsuzluk-nedir/>

(n.d.). Retrieved April 11, 2017, from

<http://www.ekodialog.com/Konular/yolsuzluk-cesitleri.html>

